

Egy ledőlt diófához című óda költője

„Nincs újítónk, még Kazinczyt se véve ki, a kinek annyi sok jó és rossz szót köszönhetnénk, mint neki, hisz körülbelül harmincz évre terjedő irodalmi pályán folyton szavakat gyűjtött és faragott.”

/Simai Ödön, Nyr 33, 1904. 271./

A középiskoláinkban tanított irodalomból kiselejtezték, pedig *Baróti Szabó Dávid* (Barót, 1739-1819, Virt) irodalmi jelentősége vitathatatlan. A „klasszikus triasz”-nak - Rájnis és Révai mellett - nagy költője. Tizennyolc éves korában a jezsuita rendbe lépett be, és 1770-ben pappá szentelték. Elsőként lépett fel a *deákos költők* közül Új mértékre vett külömb-külobmb versek c., három könyvből álló versgyűjteményével /Kassa, 1777/. *Orbán Balázs* A Székelyföld leírása, I. kötetében Baróttal kapcsolatosan nagy tisztelettel emlékezett meg „irodalmunk ezen fáradhatatlan úttörőmunkásá”-ról, ki Berzsenyinek és Vörösmartynak megmutatta a klasszikus verselés lehetőségeit. Kezdeményezése a magyar költői stílus fejlődésének egyik legjelentősebb állomása volt. Munkásságával a közfigyelmet az irodalom ügyére irányította.

Mielőtt tevékenységének erdészeti vonatkozásait méltatnánk, a költő egykor közismert, szép ódájának első versszakát idézzük:

„Egy ledőlt diófához
Mely, magass égnek szegezett fejjel,
Mint király, állasz vala társaid közt,
Tégedet látlak, gyönyörű diófa,
Földre terítve?”

Baróti Szabó Dávid nevét emlékezetessé teszi *Kisdéd szótára* /Kassa, 1784/ is, amellyel a már akkor feledésbe menő, régi erdélyi szavakat és bölcs mondásokat kívánta megmenteni. Ilyenek pl. az alábbiak:

belénd: „bölény, bival-forma-szabású vad állat. v. bolondító fű, disznóbab” /uo. 10./

botolni: „botozni, a' füz-fa ágait lenyesni” /uo. 11./

fa-moly: „szú” /uo. 24./ stb.

*Baróti Szabó*nak köszönhetjük a pamlag, furdancs, alap, ábra és több más, a műszaki nyelv pótolhatatlan szavát. Ki gondol ma arra, hogy e szavakat valamikor a szerény, vasszorgalmú, az anyanyelv szeretetéből verselő, irodalom-szervező erdővidéki Baróti Szabó Dávid lelke gyúrta formába?

Költőnk jó szolgálatot tett az erdészeti ismereteket tartalmazó, az erdő, a természet megbecsülésére intő tankölteménynek, a latinul író francia *Vanier*

Georgicon-utánzatának lefordításával is. Szabónak, a Pozsonyban és Kassán „hat lábbal mérsékelt magyar versbe foglalt”, 1779-ben megjelent *Paraszti Majorság* c. munkájával egyazon évben Szebenben is kiadtak egy, ugyancsak Vanier nyomán versben írt fordítását, *Miháltz István* Paraszti Majorját. Ez azonban semmit sem von le Baróti Szabó Dávid munkásságának értékéből.

Baróti Szabónak, „A’ Kassai Fő Iskolákban a’ szelidebb Tudományoknak Első Királyi Tanítója”-nak idézett kötete legszebb sorai bizonyára azok, melyeket az *erdő védelme* érdekében írt:

„Dolgod akár-hogy mint légyen: biztasson hazádnak
Földje mi-képpen bár; ne botsásd a’ régi Ligetnek
Ortására [irtására] kezed’: tetejek, jaj! mennyi hegyeknek
Tar, szomorú minden részről! melly szüke vagyon már
A’ fáknak! [...]” /uo. 32./

Paraszti Majorság-ában *erdőtelepítésre* buzdítva, elsősorban az erdő esztétikai hatását emelte ki:

„Elsőbbben magyarázni fogom, mint kelljen az erdőt
Vetni, ’s minő formája legyen: mert disze majornak
Abban áll fő-képp’, ha setéjt berek adva van hozzá.
Szánd rá hát magad’, és a’ jövő századra tekintvén,
Vess-el Tölgyet: ha már él’ted vénségre közelget.” /uo. 116./

A termőhelyi adottságok figyelembevételét pedig az alábbi sorokkal igazolta:

„A’ fának tsemetéi pedig nem minden határban
Termenek egyenlő-képpen: mivel a’ nevelő nedv
Itt más, más még amott: és öszve-szövése gyökérnek
Változik; útja nem egy, a’ mellyen közli, fel-osztja
Föld minden táplálását” /uo. 124./

Baróti Szabó Dávid szakirodalmi működésével kapcsolatosan szólnunk kell az erdélyi *fűzfatelepítési* kezdeményezésekről is. 1683-ban például *Teleki Mihály*, erdélyi kancellár utasította uzdiszentpéteri tisztartóját, hogy „minden esztendőben bárcsak háromezer karókat veressen az [Maros] gátak körül” /EO, 1896. I. 604./

A fűz megbecsülése természetesen *B. Szabó* átdolgozásából sem hiányozhatott:

„Fűz, és Nyár-fa folyó vizeket kedvell’nek: azoktól
Sokkal az árnyékban gördülő tőrgeteg ékesb:
A’ Júhnak gallyat, deszkázatot háznak azokból,
És száraz fákat fogsz a’ konyhára szerezni.
A’ bé-nőtt gyükerék vitzől meg-védnek határt-is,
Hogy, fő-képp’ mikoron ki-dagad, bellyebbre ne rágja”
/uo. 120./

Mindezen jóindulatú tanácsokra szükség volt, mert a népi felfogás régi idők óta a fűzfát használta az értéktelenség egyik jelképének. A *Magyar Nyelvőr* /Nyr/ 44. évfolyamának 101-104. oldalain /1915./ *Réthei Prikkel Marián* érte-

kezett e témával kapcsolatosan, kifejtve: „Apáink a fűzfapap és fűzfajankó mellett ugyancsak kicsinylő alkalmazással fűzfakatonát, fűzfapoétát, fűzfalalkust és fűzfadeákat is emlegettek.”

Mennyi becsmérő kifejezés e sokáig méltatlanul kezelt fafajunk rovására! Pedig a valóság az, amit a kisbaconi születésű *Dr. Tompa Károly* egyetemi tanár A fűz c. munkájában 1964-ben megfogalmazott: „[... a fűzfát ...] évente és hektáronként 30-40 m³-t is elérő növekedése miatt a legértékesebb fajok közé kell sorolnunk” /uo. 7./.

Szükség volt és ma is szükség van a *Baróti Szabó*-féle felvilágosító munkára. Ennek jórészt a nép között élő erdészeknek és az erdészeti műveltséggel rendelkezőknek kell elvégezniük. (Hogy miként teljesítették ezt a feladatukat, arról - ha elvéteve is - éppen könyvünk hivatott szólni.)

Ebben a népszerűsítő munkájukban az erdészek nem maradtak magukra. Jelentős segítséget a költőktől is kaptak, mert az a tanuló, aki az alábbi - és ehhez hasonló - sorokat megtanulta, egy életre eljegyezte magát az erdőért aggodó, azért tenni kész ember gondolatvilágával:

„... Elült a szél s a büszke szil úgy állt:
legyőzte - mindörökre - a halált.
S hat hét múlva egy őszi szellő szóra
minden levelét önként sárba szórta.”

/Illyés Gyula: A szil s a szél/

KÖZÉP-AJTAI SZKUMPIA,

V A G Y

ESMERETESEBB NÉVEN

E T Z E T - F A

ÉS ANNAK

K O R D O V Á N Y B Ö R

KÉSZÍTÉSRE VALÓ

HASZNA.

LE-IRATTATOTT

B E N K Ö J O S E F

Á L T A L

---

1 7 9 6. Esztendőben.